

QO'QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)

PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

O'QITISH JARAYONIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI SIFAT VA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING NAZARIY JIHATLARI

Maxmudova Madinaxon Sobirxonovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti dotsenti, PhD

Tel: +998911512727

E-mail: madinaxonmaxmudova91@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik texnologiyalarning vujudga kelishi, ularning ilmiy jarayon sifatida qaralishining nazariy jihatlarini, pedagogik texnologiyaning darajalari, shuningdek pedagogik texnologiyalarning yo'nalishlari va pedagogik texnologiyani o'qitish jarayonida qo'llash sifat va samaradorlikning yetakchi omillaridan biri ekanligi ilmiy yondashuvlar asosida yoritilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, zamonaviy pedagogika, interfaol texnologiya, axborot va innovatsion texnologiyalar, ta'lim texnologiyasi, texnika, mahorat, ta'lim metodlari.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ К СОВРЕМЕННЫМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

Аннотация: В данной статье рассмотрены теоретические аспекты рассмотрения создания педагогической технологии как научного процесса, уровни педагогической технологии, направления педагогических технологий, а также то, что педагогическая технология является одним из ведущих факторов качества и эффективности в учебный процесс освещаются на основе научных подходов.

Ключевые слова: педагогическая технология, современная педагогика, интерактивная технология, информационно-инновационные технологии, образовательная технология, методика, умения, методы обучения.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

Abstract: This article discusses the theoretical aspects of considering the creation of pedagogical technology as a scientific process, the levels of pedagogical technology, the direction of pedagogical technologies, as well as the fact that pedagogical technology is one of the leading factors of quality and efficiency in the educational process are highlighted on the basis of scientific approaches.

Key words: pedagogical technology, modern pedagogy, interactive technology, information and innovation technologies, educational technology, methodology, skills, teaching methods.

Kirish

Pedagogik texnologiyaning umumiy muammolari ko‘p sonli va rangbarangdir. Bular orasida an‘anaviy ta‘limga yangicha yondashuvlarni tatbiq qilish, pedagogik jarayonni takomillashtirish, demokratik pedagogika elementlarini shakllantirish va ulardan amalda foydalanish, hamkorlik va insonparvarlik pedagogikasini kuchaytirish, bilim oluvchi va tarbiyalanuvchi shaxsini faollashtirish, ta‘lim mazmunini didaktik tamoyillar asosida boyitish, o‘quv jarayonini yuksak darajada tashkil etish va uni boshqarish, ta‘lim-tarbiya jarayonlarining uzluksiz monitoringi va nazorati hamda sarhisobini amalga oshirish, rivojlantiruvchi va alternativ (muqobil) texnologiyalarni samarali tarzda qo‘llash kabilar alohida o‘rin tutadi.

Adabiyotlar tahlili

Pedagogik texnologiya deganda, odatda, o‘qituvchining o‘quvchi bilan dars mobaynida va darsdan tashqari bo‘ladigan aniq pedagogik funktsiyalarga ega va qulay psixologik muhitni yaratish, shuning bilan birga, boshqa xildagi psixologik optimal ilmiy faoliyat va pedagog bilan o‘quvchilar uchun o‘rtasidagi munosabatlar uchun yo‘naltirilgan professional muloqot shakli tushuniladi [3]. Boshqaruv uslublari bo‘yicha birinchi eksperimental psixologik izlanishlar 1938 yilda nemis psixologi Kurt Levin tomonidan AQSHda emigratsiyalangan natsistlarning Germaniya hududiga qaytishi davomida o‘tkazilgan. Bu izlanishda boshqaruv uslublarning kengaytirilgan klassifikatsiyasi sifatida avtoritar, demokratik va e‘tiborsizlik yoki layoqatsizlik uslublari kiritilgan edi [4].

Shu o‘rinda aytib o‘tish joizki, K.Levin keltirilayotgan boshqaruv uslublari bo‘yicha o‘zining buyuk tadqiqotini muallimlarning maktab o‘quvchilari ustidan olib boradigan boshchiligini o‘rgangan holda o‘tkazgan edi. O‘zining eksperimentida K.Levin o‘n yoshga to‘lgan maktab o‘quvchilarini bir necha guruhlariga bo‘ldi. Bu guruhlardagi bolalar bir xil mashg‘ulot bilan, ya‘ni qo‘ng‘iroq yasash bilan shug‘ullandilar. Eksperimentning haqqoniy o‘tkazilishi maqsadida guruhlar umumiy va xususiy belgilari bo‘yicha, yoshi, jismoniy va intellektual ko‘rsatkichlari, o‘zaro shaxsiy munosabatlar tizimi va boshqalarning aynan mos kelishiga qarab tashkil etildi [4]. Undan tashqari barcha guruhlar bir xil shart-sharoitlarda umumiy dastur bo‘yicha ishlaydilar, bir xil vazifani bajardilar. Faqatgina instruktorlar, yoki bizga yaqin termin bilan aytganda, muallimlar o‘zlarining boshqaruv uslublari bo‘lmish demokratik, avtoritar va e‘tiborsizlik yoki layoqatsizlik kabi uslublarda guruhlar faoliyatini olib borishi bilan farqlanadilar.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada pedagogik texnologiyaning manbalari, metodologik asoslari uning va turlari ta‘lim mazmunini o‘zlashtirishda o‘quvchilarning bilim saviyasi, o‘zlashtirish qobiliyati, ta‘lim manbai, didaktik vazifalariga qarab, munosib ravishda og‘zaki, ko‘rgazmali va amaliy kabi uch

guruhga bo‘linadigan metodlarning quyidagi variantlari qo‘llaniladi: o‘qitishning ma’ruza (suhbat) metodi; o‘qitishning amaliy ishlar metodi; laboratoriya ishlari metodi; mustaqil ishlar metodi; muammoli-evristik modellashtirish metodi; ilmiy-tadqiqot metodlari; o‘qitishning muammoli-izlanish va reproduktiv metodi; o‘qitishning induktiv va deduktiv metodi; o‘qitishning nazorat va o‘z-o‘zini nazorat qilish metodi. Yuqoridagilarga asoslangan holda shuni aytish mumkinki, ta‘lim muassasalarida yangi pedagogik texnologiyalar, zamonaviy o‘qitish uslublaridan foydalanib, jahon talablari darajasida o‘quvchi va talabalarni o‘qitish mumkin.

Tahlillar va natijalar

Pedagogik texnologiyaning umumpedagogik, xususiy va kichik darajalari farq qilinadi. Bundan tashqari, sezgi a’zolari orqali bilim olishni ifodalaydigan empirik, moddiy va ma’naviy olam haqidagi bilimlarni kengaytiruvchi kognitiv, ijodiy faollik va o‘quv-izlanish mehnatiga asoslangan evristik, tadqiqot va yangilik yaratish faoliyati bilan bog‘liq kreativ, axborot va ma’lumotlarni qayta ishlash va o‘zgartirish evaziga ta‘lim-tarbiya beruvchi inversion, o‘zlashtirilgan bilimlarni omixtalab tugal tafakkurga olib keluvchi integrativ, yosh va individual xususiyatlarni hisobga olib o‘qitishga tayanuvchi adaptiv, ta‘lim oluvchi va tarbiyalanuvchi shaxsi bilan o‘qituvchi (tarbiyachi) munosabatidagi tenglik va adolatlilikka bo‘ysunuvchi inklyuziv kabi pedagogik texnologiyalarning yo‘nalishlari shakllangan. Ularning qamrovi yuqorida tilga olingan uch xil darajada bo‘lishi mumkin. Umumpedagogik texnologiya dunyo ta‘lim tizimining barcha ilg‘or va samarali elementlarini o‘zida jo etadi va keng ko‘lamda amalga oshiriladi. Bizning amaldagi uzluksiz va yagona ta‘lim tizimimizda umumpedagogik texnologiya yetakchi o‘rinni egallaydi. Ta‘lim turlari va yo‘nalishlari, ixtisoslik va mutaxassislik tasnifi hamda ta‘lim muassasasining o‘ziga xosligi asosida xususiy texnologiya joriy etiladi. O‘qitishning asosiy tashkiliy shakli bo‘lgan dars va uning bevosita davomi bo‘lgan darsdan tashqari ishlarda kichik texnologiyalar qo‘llaniladi hamda ular lokal (mahalliy) pedagogik samaraga olib borishi lozim.

Pedagogik texnologiya eng murakkab jarayon-insonning ta‘lim-tarbiyasi bilan shug‘ullanishda asosiy vosita bo‘lganligi tufayli ham uning asoslari ham shaxs murakkabligi kabi xilma-xildir. Ular orasida tarixiy, nazariy, ijtimoiy, falsafiy, metodologik, pedagogik, didaktik, fiziologik, gigienik, iqtisodiy, mafkuraviy, huquqiy-me’yoriy, amaliy va boshqalar farq qilinadi. Umuman, pedagogik texnologiyaning vujudga kelishi ilmiy jarayon sifatida qaraladi. Pedagogik texnologiya o‘quv predmeti va fan sifatida o‘zining hayotdagi munosib o‘rnini egallab bormoqda. «Pedagogik texnologiya», «Yangi pedagogik texnologiyalar», «Zamonaviy pedagogik va interfaol texnologiya», «Axborot va innovatsion texnologiyalar», «Ta‘lim texnologiyasi», «Texnika», «Mahorat», «Axborot texnologiyasi», «Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari», «Ta‘lim metodlari», «Tarbiya metodlari», «Pedagogik mahorat» kabi atamalar, tushunchalar, maxsus va tanlov kurslari, o‘quv predmetlari shakllanib

va ularning mazmun-mohiyati o‘zgarib turmush va amaliy faoliyatga shiddat bilan kirib kelmoqda [5].

Umumpedagogik tushunchalar tizimida texnologiya muammosiga ilmiy yondashish kuchaymoqda. Pedagogik texnologiya va pedagogik faoliyat hamda o‘qituvchi professiogrammasi bir butun jarayon yoki hodisa tarzida tasavvur qilinadi. SHu nuqtai nazardan, pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat o‘zaro qondosh-egizakdir. Pedagogik texnologiyani o‘qitish jarayonida qo‘llash-sifat va samaradorlikning yetakchi omillaridan biridir. Pedagogik texnologiyaning o‘z tarkibi va mazmuni bo‘yicha takomillashuvi, uning kasbiy faoliyat sifatida samaradorligining ortishi uzluksiz davom etadi. Bunday dinamik jarayon ta‘lim tizimida sodir bo‘ladigan o‘zgarishlar bilan garmonik tarzda kechadi. Pedagogik texnologiyaning umumiy tavsifi va tarkibiy mazmuni uning ijtimoiy hodisa ekanligida namoyon bo‘ladi va ta‘lim-tarbiya masalalari bilan bog‘liq maqsad va vazifalar, motiv va ehtiyojlar, talab va manfaatlar, qiziqish va xohishlarni amalga oshirishda ro‘y-rost ko‘rinadi.

O‘qitishda boshqaruvning layoqatsizlik uslubining asosiy xususiyati sifatida rahbarning bo‘lib o‘tadigan voqea-hodisaga nisbatan javobgarlik hissidan o‘zini olib qochishini ko‘rsatish mumkin. Natijalarning ko‘rsatishicha, eng yomon uslub layoqatsizlik uslubi bo‘lib chiqdi. Bu uslubda vazifalar oz bajarilib, ularning sifati ham yomon edi. Eng muhimi, bunday guruhda hech qanday javobgarlik hissi bo‘lmaganligi va vazifalar murakkab bo‘lmagan qandaydir o‘yinni eslatgani tufayli ishtirokchilar unga kam darajada qiziqish hosil qildilar. Avtoritar uslubda o‘qituvchi bilan kelishishda ko‘pgina janjallar paydo bo‘lishi kuzatildi. Eng samarali uslub sifatida demokratik uslub tan olindi. Guruh, ishtirokchilari uchun bu yerda xarakterli xususiyat bo‘lib vazifaga qiziqish va ichki faoliyat motivatsiyasi xizmat qiladi. Vazifalarning bajarilish sifati va aniqligi oshdi. SHu bilan birga, guruh qobiliyati, erishilgan umumiy muvaffaqiyatlar ustidan g‘urur tuyg‘usi, o‘zaro ko‘maklashuv va do‘stona munosabatlar kuchaydi. Bu natijalar keyinchalik amalga oshirilgan izlanishlar asosida ko‘p marta tasdiqlandi.

Pedagogik muloqotda demokratik uslubning afzalligi quyi sinf o‘quvchilaridan boshlab yuqori sinf o‘quvchilarigacha bo‘lgan turli guruhlarda isbotlandi. Shu narsa ham ma‘lum bo‘ldiki, birinchi sinf o‘quvchilarida o‘qishning ikkinchi haftasidayok maktabga va o‘qishga bo‘lgan ishtiyoqning tez sur‘atlarda susayishi aynan avtoritar o‘qituvchilar boshchilik qilgan guruhlarda kuzatilar ekan. SHunday qilib, maktab hayotida va bilim olishda o‘qituvchilarning o‘quvchilar bilan bo‘ladigan munosabatlari muhim rolni o‘ynashi aniqlandi. Adolat mezoniga asoslangan holda aytish lozimki, zamonaviy sotsial psixologiyaning tasdiqlashicha shunaqa holatlar ham bo‘ladiki, ba’zida avtoritar uslub eng foydali va maqbul bo‘lib chiqadi. Lekin, odatda ko‘proq pedagogik muloqotda bu qoida emas, balki istisnodir. Bir so‘z bilan aytganda, ta‘lim jarayoniga yangicha yondashib, ijodkorlik, bunyodkorlik tatbiq etilsagina va pedagogik faoliyat jarayonlari metodologik hamda psixologik jihatdan to‘g‘ri tashkil qilinganida ta‘lim samarasi yangi bosqichga ko‘tariladi, ya‘ni: -bolaning talabi, moyilligi, istak-xohishi uning imkoniyatlari darajasida qondiriladi; -o‘quvchining o‘quv mehnatiga mas‘uliyati, javobgarligi va burchi oshadi; -bilimlarni mustaqil egallash malakalari shakllanadi; -u umr bo‘yi o‘z bilimini

uning o‘ziga boyitishiga ishonch paydo bo‘ladi; -erkin fikrlash malakasi shakllanadi; -shaxs jamiyatda o‘zining o‘rnini tezroq topib olishiga muhit yaratadi. Buning uchun biz o‘quvchiga «Sen buni bilishing kerak», degan majburlovchi da’vatdan «Menga bu zarur va men buni bilishga, uni hayotda qo‘llashga qodirman», degan ichki ishonch va intilishni uyg‘otishga o‘tishimiz kerak [1]. Shu munosabat bilan doimiy harakatdagi yangi pedagogik texnologiyalar bo‘yicha tashabbuskor innovatsion guruhlar tashkil etilsa, maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy pedagogik texnologiya ta’lim jarayonida hukm surayotgan inqirozdan qutilishning yagona va bosh mezonidir. Tizimning amal qilishi kadrlarning istiqbolida mo‘ljallangan vazifalarni hisobga olish va hal etish qobiliyatiga, yuksak umumiy va kasbiy madaniyatga, ijodiy va ijtimoiy faollikka, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil ravishda yo‘nalish ola bilish mahoratiga ega bo‘lgan yangi avlodini shakllantirishni ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Maxmudova, M. S. "Logopediya."
2. Sobirkhonovna, Mahmudova Madina. "THE IMPORTANCE OF THE USE OF PROJECT TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF STUDENTS IN THE PROCESS OF INDEPENDENT LEARNING." EURASIAN EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION (2020): 29.
3. Леонтьев Д. А., Леонтьева А. А., Тарасов Е. Ф. Алексей Алексеевич Леонтьев // Отечественные лингвисты XX века / Отв. ред. В. В. Потапов. — М.: Издательский Дом ЯСК, 2016. — С. 283—290. — ISBN 978-5-9908330-3-6
4. Левин К. Теория поля в социальных науках / [Пер. Е. Сурпина]. — СПб.: Речь, 2000.
5. Farberman. B.L. Ilg‘or pedagogik texnologiyalar.- T.:2001
6. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar.-T.:“Moliya”, 2003 y. – 171 b.